

NORMUROD NORQOBILOV QISSALARIDA OBRAZLAR TALQINI

Gulsanam Davletbayeva
Ilmiy rahbar: G.Doshanova
QQDU

Annotatsiya: Ushbu maqolada iste'dodli yozuvchi Normurod Norqobilov qalamiga mansub qissalarda qahramonlar obrazini yoritish jarayonida muallif uslubiy mahorati, u qo'llagan badiiy uslubiy vositalar hamda obrazlarning ruhiy kechinmalari psixologik jihatdan talqin qilinadi. Asarda obrazlar xarakterining shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy muhit, ichki ziddiyat va kechinmalar, ruhiy holatlarning ochilishi ilmiy yondashuvda tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: qissa, ruhiy kechinma, yovvoyi olam, kishilik dunyosi, garov, Qoratepa, g'anim

INTERPRETATION OF IMAGES IN THE STORIES OF NORMUROD NORKOBILOV

Gulsanam Davletbayeva
Scientific supervisor: G.Doshanova
KSU

Abstract: In this article, the artistic stylistic devices employed by the talented writer Normurod Norqobilov in depicting the characters of his novella "G'animlar" are analyzed, along with the psychological interpretation of the protagonists' emotional experiences. The work examines, from a scholarly perspective, the social environment influencing the formation of the characters' traits, their inner conflicts and emotions, as well as the revelation of their psychological states.

Keywords: novella, psychological experience, wilderness, human world, pledge, Qoratepa, enemy

O'zbek adabiyotining rivojida qissa janri muhim o'rin tutadi. "Adabiyotshunoslik lug'ati"da qissa janriga quyidagicha ta'rif berilgan: "O'zining janr xususiyatlari bilan qissa hikoya va roman oralig'idagi hodisadir: hikoyada qahramon hayotidan birgina voqea, romanda qahramon hayotining murakkab ijtimoiy munosabatlar tizimidagi katta bir davri, qissada qahramon hayotining bir bosqichi qalamga olinadi. Hikoyaning diqqat markazida voqea, romanning diqqat markazida qahramon vositasida idrok etilayotgan olam tursa, qissaning markazida hamisha qahramon turadi"¹ - deb beriladi. Nasriy asarlardagi obrazlar tizimini ilmiy jihatdan

tahlil qilish hozirgi adabiyotshunosligimiz uchun dolzarbdir. Keyingi davr qissachiligiga xos uslub originalligi realistik, naturalistik va modern uslub sintezida namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan qissa janri tabiatdagi o'zgarishlar va o'ziga xosliklarni N.Norqobilov, U.Hamdam, Sh.Hamrolarning qissalari misolida qisman kuzatib o'tish lozim. Normurod Norqobilovning "G'animlar", "Changalzor iti", "Qoyalar ham yig'laydi", "Tog'-u toshlarda" "G'animlar" qissalari tabiat va inson omili o'rtasidagi munosabatni tasvirlash jihatidan diqqatga sozovor. Adibning aksar qissalaridagi bosh qahramonlar hayvonot olamidan olingan. "Yozuvchi hayvonot, nabotot, jamodotaro aloqalarning o'ta tabiiy tasviriga erisha oladi. Bu, aslida tabiiy hol: hayvonot, nabotot, jamodot bir ota-ona farzandi. Ular odamday tug'ilgan. Biz tahlil qilmoqchi bo'lgan "G'animlar" qissasida ham adib hayvonot olamini, ularning xatti-harakatlarini xuddi insonlarga xos bo'lgan ruhiy kechinmalar, fazilatlar bilan tasvirlaydi.

Ma'lumki, adabiyotshunoslikda har qanday obraz xoh ramziy, xoh majoziy bo'lsin uning zamirida inson tasvirlanadi. Yozuvchining ko'pgina asarlarida yetimlikning qayg'uli iztiroblari hayvonlar obrazida aks ettiriladi. Asarning bosh qahramoni bo'lmish Yoldor obrazida ham insoniyatga xos bo'lgan jihatlar mahoratli tarzda tasvirlangan. Ularni biz tahlil davomida ketma-ketlikda tahlil qilishga harakat qildik. Qissa qahramonining suyuqli it Dikkiquloq o'ldirib ketilgandan so'ng, uning qotili bo'lmish Yoldor bo'rining jonini olishga ahd qilgan Sarvarning g'azabi bilan boshlanadi. Sarvar qishloq uchun begona, tog' havosidan dardiga shifo izlab kelgan, o'ziga to'q bir odam. Bir kuni u Shoyim yo'g'on bilan garov o'ynaydi. Garovning sharti shundaki, Sarvar Yoldorni o'ldirishi, agar o'ldira olmasa bor suruv qo'y-qo'zilarini Shoyim yo'g'onga berishi kerak edi. Asar davomida Sarvar bu garovni tuzganidan pushaymon bo'ladi. Shoyim yo'g'on bilan garov o'ynamaganida, Sarvar bu ishdan allaqachon voz kechgan va hatto ichgan qasaminiyam unutib yuborgan bo'lardi. Aslida bariga bodiligi aybdor. Shu fe'li tufayli hamisha yo'q yerdagi g'avg'olar bilan boshini og'ritib yuradi. Asarda Sarvar manman, o'ylamay qaror chiqaradigan, o'ziga bino qo'ygan, odamlar bilan ishi tugaguncha muomala qiladigan, xudbin obraz hisoblanadi. Uning bu sifatini G'uchchi pakanaga qilgan munosabatidan ham ko'rishimiz mumkin. "...Sarvarning unga rahmi keladi. Yaxshilik qilib, birorta qari qizga uylantirib qo'ysammi deydi. Biroq bundan o'ziga hech bir naf yetmasligini o'ylab, tezda fikridan qaytadi. U nafi yo'q yumushni jinidan yomon ko'radi. G'uchchi pakana esa hozircha arzon ishchi kuchi sifatida kerak. Ertaga uni hatto eslab ham o'tirmaydi. Va'dalar nima, quruq so'z, aytilishi bilan ketadi havoga singib. Uni na tutib bo'ladi, na boshqa qilib."² Qissadagi G'uchchi pakana esa Sarvarning cho'poni. U Sarvarga Yoldorni tutishlikka yordam beradi. Asarda G'uchchi pakana "Ichidagi tashida. Soddaligi bois, qishloqda unchalik obro'yi yo'q. Biroq do'stga itday sodiq" deya tasvirlanadi. Haqiqatan u Sarvarning

barcha cho'pchaklariga ishonadi. Barcha narsadan faqat yaxshilik qidiradi. Hatto qo'shnisining sigiri tug'sayam o'zida yo'q quvonadi. Sarvarga esa bu hislar yot. Sarvarning ba'zan uning o'ta xokisorligiga juda havasi keladi. Puli ko'pning tashvishi mo'l, deya o'zini ovutmoqqa urinsa-da, chin dildan quvona bilmasligidan gohida xunob bo'lib ketadi.

Qissadagi hayvonlar obrazi esa yuqorida aytib o'tganimizdek xuddi odamlarga xos bo'lgan hislatlar bilan o'zgacha tasvirlangan majoziy obrazlardir. Yoldor obrazi asarda ota-onasidan erta yetim qolgan bo'ri obrazi bo'lib uni Tolmas cholning nevarasi Safar degan bola asrab olgan. Lekin ikkalasiyam vafot etadi. Avval Safar keyin esa bobosi. Safarning vafotidan keyin Yoldor juda qayg'uga tushib qoladi. "O'sha tunda Yoldor qattiq bezovtalandi. G'ingshiydi, ingraydi va uvlab olamni buzadi. Qishloq ahlining yuragini o'rtagan ikkinchi hodisa sal keyin yuz berdi. Tuproq yo'ldan g'amgin odimlashayotgan odamlar ortdan eshitilgan hazing nidodan ajablanib, xushyor tortishadi. Bunaqa paytda ortga, Qoratepaga qayrilib qarash taomilga to'g'ri kelmasa-da, hamma iziga o'girilishiga majbur bo'ladi. Qarashsaki, yangi qabr boshida Yoldor ko'kka tumshuq cho'zgancha, hazin uv tortmoqda. U shu qadar mungli uv tortadiki, yurakning bardosh bermog'i qiyin edi. Odamlar orasida boshi egik borayotgan Tolmas chol ortiq chidayolmaydi. O'krab yuboradi. Qoratepada Yoldor, tuproq yo'lda Tolmas chol basma-bas "uv" tortmoqqa tushadilar." Albatta bo'ri bolasining odam bolasiga bu qadar mehr qo'yishi, uning uchun iztirob chekishi mahoratli yozuvchi Normurod Norqobilov tomonidan juda ta'sirli tarzda tasvirlangan desak mubolag'a bo'lmaydi. Yoldor aynan o'sha bolaning qabri joylashgan Qoratepani o'z g'animlaridan himoya qiladi. Asarda Yoldor obraziga "...U hanuz ikki sarhad o'rtasida sarsonu sargardon kezinardi. Qishloqni tark etolmaganidek, yovvoyi olam qo'yniga ham singib ketolmasdi",³ - deya ta'rif beriladi. Chindan ham asarda u na to'liq hayvonlar to'ldasida yuradi na bir odamlar orasida, ikki o'rtada sargardon. Yoldorning odamlarga ozori yo'q. U qishloq orasidan kezib yurganida odamlar buni deyarli xatarli deb hisoblamaydi. Lekin bu ularga yoqmasdi ham desak xato bo'lmaydi. Chunki odamlar "Jondor zoti hech qachon kishiga el bo'lmaydi, hushyor turmasang, ko'zingni o'yib ketishi mumkin"-deb o'ylashardi. Yoldorning esa bu gaplar bilan ishi yo'q, yovvoyi olam qonuniga bo'ysinib yashardi. Asarda Yoldor obrazi odam bolasiga mehr qo'ygan, hatto u vafot etsa ham uning qabrini yovvoyi olamdan ya'ni g'animlardan himoya qiladigan, tabiatan o'ta ziyrak va ehtiyotkor obraz bo'lib sanaladi.

Mustaqillik davri o'zbek qissalarida hayvonlar olamine insonlar bilan bog'liqlikda tasvirlash an'anasi ko'p uchraydi. Xususan, "Ovul oralagan bo'ri" qissasi yakunida chinkalladay sezgir jonivorning o'qlangan miltig'ini qo'yib Oqyolning jonsiz tanasi oldida uxlab yotgan Salom merganni sezmasligi chingkallaning "qochayotib, panjasi bilan uning betini tirnab o'tgani", Salom

merganning o'qi chingkallaga tekkani, bo'ring ancha yo'l bosib shu tufayli joni uzilgani kabi voqealar kitobxonni tasirlantiradi. Aytish joizki, istiqlol davri o'zbek qissachiligi bu kabi asarlar tufayli o'ziga xos taraqqiyot pog'onalaridan o'tib, kam ko'stlariga ayrim tanqidiy jihatlariga qaramay ham mazmun ham shakl tomonidan izlanish yangilanish jarayonini boshdan kechirmoqda.

O'zbek qissalariga xos xususiyatlardan biri hayvonlarning tabiiy harakatlari, tuyg'ulari bilan inson ruhiy dunyosi o'rtasidagi anglash qiyin bo'lgan sirli bog'lanish halqalarini badiiy tadqiq etish N.Norqobilov asarlari orqali yaqqol ko'rinadi. Yozuvchi jonzotlar yashash tarzini, xatti-harakatini juda nozik kuzatishlar asosida nuqtadonlik bilan tasvirlab bersa-da, jonzotlar bilan odamlar munosabatini ko'rsatishda ayrim o'rinlarda kitobiylikka yo'l qo'yadi.

Xullas, o'zbek qissalarida jonzotlar obrazini yaratish orqali inson bilan tabiat, hayvonat olami o'rtasidagi umumiy nuqtalarni izlash; jonzotlarga ham adovat, hadiksirash, qo'rquv, mehr-oqibat kabi xususiyatlar xosligini tavsirlab, ularning yashash tarzini, xatti-harakatini kuzatib, jonzotlar bilan odamlar munosabatini badiiy tadqiq etish tendentsiyasi N.Norqobilov yaratgan qissalar misolida namoyon bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev X. Epik tafakkurda tasvir va talqin uyg'unligi. T., NIF MSH. 2024.
2. Norqobilov N. "Ovul oralagan bo'ri". T., Sharq. 2005
3. Norqobilov N. "G'animlar".T., Sharq. 2014